

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος και η ελληνική παιδεία

[/ Επικαιρότητα](#)

Στις 25 Ιανουαρίου (σ.σ. σήμερα) ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τή μνήμη τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καί στίς 30 τοῦ ἰδίου μηνός τόν τιμοῦμε καί πάλι μαζί μέ τόν Μέγα Βασίλειο καί τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο. Πρόκειται γιά τούς Τρεῖς Ἱεράρχες, κορυφαίους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας και προστάτες τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Εἶναι κατάλληλη, λοιπόν, ἡ εὐκαιρία νά θυμηθοῦμε τίς ἀπόψεις τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ γιά τήν ἑλληνική παιδεία καί τήν ἀρχαία γραμματεία.

Του Κωνσταντίνου Χολέβα- Πολιτικού Επιστήμονος

Ὁ Ἅγιος τόν 4ο αἰῶνα μ.Χ. εἶχε νά ἀντιμετωπίσει δύο διαφορετικές ἀμφισβητήσεις. Ἀπό τή μία πλευρά εἶχε τούς «ὑπεράγαν Ὀρθοδόξους», οἱ ὁποῖοι πίστευαν ὅτι ὁ Χριστιανός δέν πρέπει νά μελετᾷ τά ἀρχαιοελληνικά κείμενα γιά νά μή ἀλλοτριωθεῖ ἡ πίστη του. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός, ὁ γνωστός καί ὡς Παραβάτης ἢ Ἀποστάτης, εἶχε ἀπαγορεύσει στούς Χριστιανούς καί νά διδάσκουν καί νά διδάσκονται τά ἀρχαία ἑλληνικά κείμενα. Πρός τούς Χριστιανούς πού ἀπέρριπταν τήν κλασική ἑλληνική παιδεία ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, ἄριστος μελετητής καί γνώστης τῶν ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἀπαντᾷ μέ μία χαρακτηριστική ἐπισήμανσή του στόν «Ἐπιτάφιον εἰς τόν Μέγαν Βασίλειον» (1), τήν ὁποία παραθέτω σέ νεοελληνική ἀπόδοση ἀπό τόν Καθηγητή Εὐάγγελο Θεοδώρου:

«Νομίζω πῶς ἔχει γίνει παραδεκτό ἀπ' ὅλους τούς συνετούς ἀνθρώπους ὅτι ἡ παιδεία εἶναι τό πρῶτο ἀπό τά ἀγαθά πού ἔχουμε. Καί ὄχι μόνο ἡ χριστιανική μας παιδεία, πού εἶναι ἡ ἐκλεκτότερη καί ἐπιδιώκει τή σωτηρία καί τό κάλλος τῶν θείων πραγμάτων, τά ὁποῖα μόνο μέ τόν νοῦ συλλαμβάνονται. Ἀλλά καί ἡ ἐξωχριστιανική παιδεία, τήν ὁποία πολλοί χριστιανοί, ἔχοντας σχηματίσει λανθασμένη ἀντίληψη γι' αὐτήν, τήν περιφρονοῦν, ἐπειδή, λέγουν, κρύβει δόλιους σκοπούς, εἶναι ἐπικίνδυνη καί ἀπομακρύνει ἀπό τόν Θεό. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τόν οὐρανό, τή γῆ καί τόν ἀέρα, καί ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτά, ἐπειδή μερικοί ἔχουν σχηματίσει λανθασμένη ἀντίληψη καί, ἀντί νά

λατρεύουν τόν Θεό, λατρεύουν τά δημιουργήματά Του, αλλά άφοϋ παίρνουμε άπ' αυτά ό, τι είναι χρήσιμο για τή ζωή και τήν άπόλαυσή μας, άποφεύγουμε ό, τι είναι έπικίνδυνο.... Κατά τόν ίδιο τρόπο και άπό αυτά πού μάς προσφέρει ή έξωχριστιανική παιδεία παραδεχτήκαμε ό, τι είναι χρήσιμο στήν έρευνα και στίς θεωρητικές άναζητήσεις, ένω άποκρούσαμε καθετί πού όδηγεϊ στήν είδωλολατρεία, στήν πλάνη και στό βάθος τής καταστροφής. Μάλιστα άπό τήν έξωχριστιανική παιδεία έχουμε ώφεληθεϊ στήν εϋσέβεια και στή λατρεία τοϋ Θεοϋ, γιατί γνωρίσαμε καλά τό άνώτερο άπό τό χειρότερο και έχουμε κάμει δύναμη τής διδασκαλίας μας τίς άδυναμίες εκείνης. Λοιπόν δέν πρέπει νά περιφρονοϋμε τήν παιδεία, έπειδή μία τέτοια περιφρόνηση φαίνεται καλό σέ μερικούς. Αντίθετα πρέπει νά θεωροϋμε άμαθεϊς και άμόρφωτους τούς ανθρώπους πού έχουν αύτή τήν αντίληψη».

Μ' αύτόν τόν ώραϊο τρόπο ό Άγιος συνιστᾶ τήν «θύραθεν» ή «έξωθεν» παιδεία, δηλαδή τά έλληνικά γράμματα άπό τόν Όμηρο μέχρι τούς κλασικούς συγγραφείς, ως είσαγωγική και ως συμπληρωματική πρός τήν άνώτερη άγωγή πού είναι ή χριστιανική. Σχετικά μέ τό αίτημα τοϋ Ιουλιανοϋ νά μή διορίζονται οί Χριστιανοί ως δάσκαλοι τών έλληνικων γραμμάτων ό Γρηγόριος έγραψε δύο πολύ ένδιαφέροντα κείμενα μέ τόν τίτλο «Πρός Ιουλιανόν Βασιλέα Στηλιτευτικός» και μέ άρίθμηση Α' και Β'. Στόν Α' Στηλιτευτικό, άφοϋ άναλύει μέ θαυμαστή γνώση τί άπορρίπτουν οί Χριστιανοί και τί διατηροϋν άπό τά κείμενα τών Αρχαίων, άπευθύνει πρός τόν Ιουλιανό το ρητορικό έρώτημα: «Τίνος τοϋ έλληνίζειν είσίν οί λόγοι;» (2). Δηλαδή ποιός έχει τό δικαίωμα νά διδάσκει και νά μελετᾶ τά αρχαϊα έλληνικά κείμενα; Και συνεχίζει: «Ή θά μάς πείς ότι είναι δικαίωμα μόνον τών όπαδων τής αρχαϊας θρησκείας ή όλου τοϋ έθνους». Και δίνει άμέσως ό Γρηγόριος τήν άπάντηση: «Δέν είναι δικαίωμα μόνον τών όπαδων τής αρχαϊας θρησκείας ή διδασκαλία τών έλληνικων κειμένων».

Κατά τόν Γρηγόριο τό δικαίωμα αύτό τό έχουν όσοι πιστεύουν ότι ανήκουν στό «έθνος» κατά τήν όρολογία πού ό ίδιος χρησιμοποιεϊ. Πρόκειται για τόν πρώτο χριστιανικό όρισμό περί έθνους, όπου ό Άγιος προσδίδει έννοια πολιτιστική, μορφωτική και όχι φυλετική, βιολογική. Αισθάνεται ότι και ό ίδιος ανήκει σ' αύτό τό έθνος τοϋ Οίκουμενικοϋ Έλληνισμοϋ, πού όπως μαρτυρεϊ και ή έτυμολογία τής λέξεως είναι κοινότητα ήθων και έθίμων (έθνος: άπό τή λέξη έθος= συνήθεια). Μία πολιτιστική κοινότητα είναι ό Έλληνισμός κατά τόν Άγιο Γρηγόριο, θεμελιωμένη επάνω στήν έλληνική κλασική παιδεία και στήν Όρθόδοξη Χριστιανική άγωγή. Αυτό ήταν και τό μορφωτικό πρότυπο τών Τριων Ίεραρχων, τό όποϊο δυστυχώς έγκαταλείπεται στίς ήμέρες μας.

Μέ τή βοήθεια τών μεγάλων Πατέρων και μέ τήν συνεισφορά τών δασκάλων τοϋ

Γένους καί τοῦ πιστοῦ λαοῦ δημιουργήθηκε ἡ ἑλληνορθόδοξη παιδεία. Σ' αὐτό τό πνευματικό καί ἠθικό ἔρεισμα στηρίχθηκε ὁ Ἑλληνισμός σέ καλές ἀλλά καί σέ δύσκολες στιγμές καί αὐτό τό πολιτιστικό ἀγαθό προσέφερε μέ οἰκουμενική διάθεση σέ ἄλλους λαούς. Ἡ ἑλληνορθόδοξη παιδεία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι ταυτοχρόνως πανανθρώπινη καί ἑλληνική, διαχρονική καί ἐπίκαιρη. Γι' αὐτό μπορεί νά μᾶς κρατήσει ὄρθιους καί νά μᾶς προσφέρει πρότυπα στή σύγχρονη ἐποχή τῆς πολύπλευρης κρίσης.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

(1) Migne, Ἑλληνική Πατρολογία , τόμος 36, στήλες 508-509.

(2) Migne Ἑλληνική Πατρολογία, τόμος 35, στήλες 103-104.

K.X. orthodoxianewsagency, 2020